

S VII MEĐUNARODNI NAUČNI SKUP *Specijalna edukacija i rehabilitacija*

S THE 7TH INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE
special education and rehabilitation
TODAY

DANAS

Audiovox d.o.o.

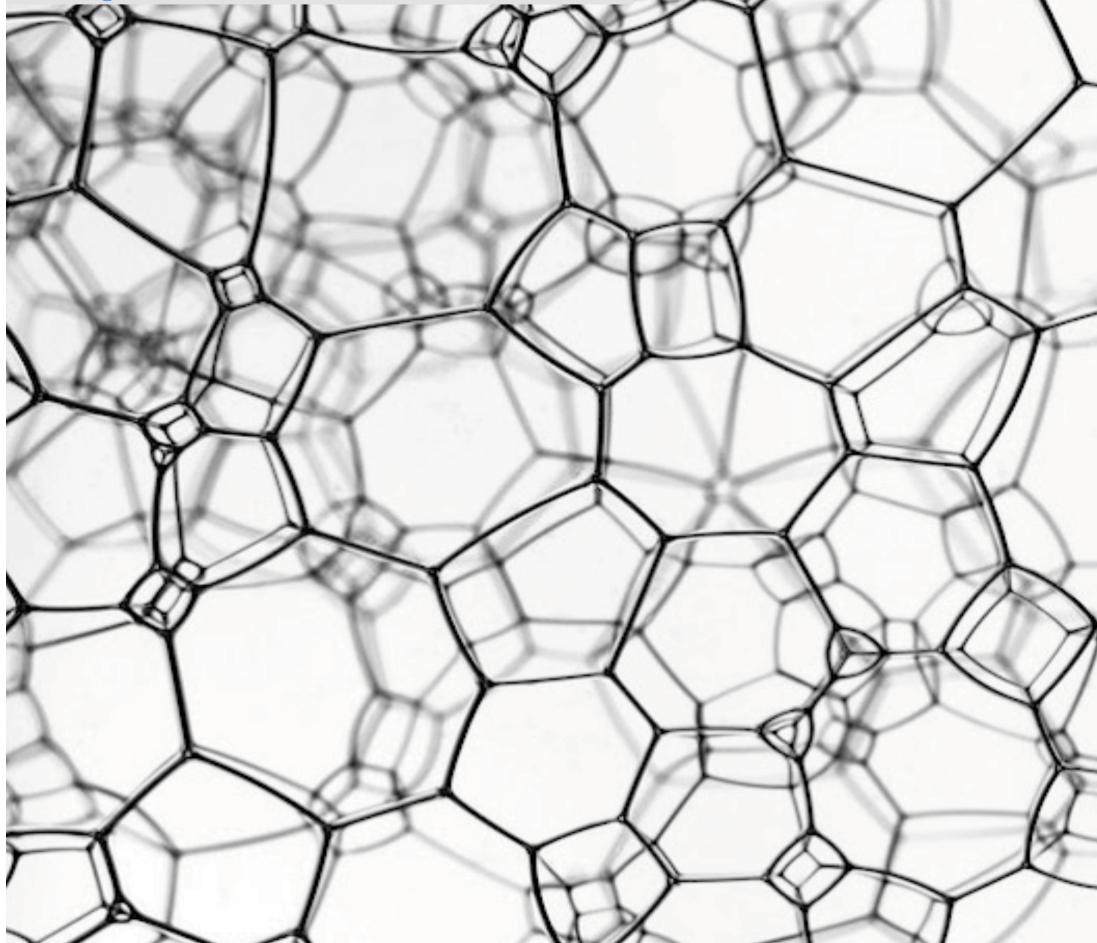
Beograd, Zeleni venac 6/1,
Tel: 011/2621-071, 2632-827

oticon
PEOPLE FIRST

SLUŠNI APARATI

GENERALNI SPONZOR SKUPA

**ZBORNIK RADOVA
PROCEEDING**

UNIVERZITET U BEOGRADU - FAKULTET ZA SPECIJALNU EDUKACIJU I REHABILITACIJU
UNIVERSITY OF BELGRADE - FACULTY OF SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION

BEOGRAD
BELGRADE **2013**

UNIVERZITET U BEOGRADU
FAKULTET ZA SPECIJALNU EDUKACIJU I REHABILITACIJU

**VII međunarodni naučni skup
SPECIJALNA EDUKACIJA I REHABILITACIJA DANAS
Beograd, 27–29. septembar 2013.**

Zbornik radova

Beograd, 2013

SPECIJALNA EDUKACIJA I REHABILITACIJA DANAS

Zbornik radova

VII međunarodni naučni skup
Beograd, 27–29. 9. 2013.

Izdavač:

Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju
11000 Beograd, Visokog Stevana 2
www.fasper.bg.ac.rs

Za izdavača:

prof. dr Jasmina Kovačević, dekan

Glavni i odgovorni urednik:

prof. dr Mile Vuković

Urednik:

prof. dr Vesna Žunić-Pavlović

Dizajn korica:

mr Boris Petrović, Zoran Jovanković

Štampa:

Planeta print, Beograd

Tiraž: 200

ISBN 978-86-6203-045-0

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION

**The Seventh International Scientific Conference
SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION TODAY
Belgrade, September, 27–29, 2013**

Proceedings

Belgrade, 2013

SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION TODAY

Proceedings

The Seventh International Scientific Conference
Belgrade, 27–29. 9. 2013.

Publisher:

University of Belgrade – Faculty of Special Education and Rehabilitation
11000 Belgrade, Visokog Stevana 2
www.fasper.bg.ac.rs

for Publisher:

prof. dr Jasmina Kovačević, dekan

Editor-in-chief:

prof. dr Mile Vuković

Editor:

prof. dr Vesna Žunić-Pavlović

Cover design:

mr Boris Petrović, Zoran Jovanković

Printing:

Planeta print, Beograd

Circulation: 200

ISBN 978-86-6203-045-0

IZMEŠTANJE KRIMINALA – KRITIKA ČINJENJA

Rad je proistekao iz projekta „Kriminal u Srbiji: fenomenologija, rizici i mogućnosti socijalne intervencije“, br. 47011 (2011–2014), koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

Neželjene posledice primenjenih intervencija u vidu izmeštanja kriminala podrazumevaju relociranje kriminala sa jednog prostora, vremena, mete (žrtve), taktike ili vrste krivičnog dela. Izmeštanje kriminala može biti „dobročudno“ i „zločudno“. Do dobroćudnog izmeštanja dolazi ukoliko se izvrši lakše krivično delo ili isto delo sa lakšim posledicama po zajednicu, dok zločudno izmeštanje podrazumeva vršenje težih dela ili istih dela, ali sa težim posledicama. Difuzija dobiti predstavlja bonus efekat izmeštanja kriminala i u osnovi sadrži dva mehanizma: zastrašivanje i obeshrabrivanje. Rezultati retkih evaluacionih studija koje sadrže podatke o izmeštanju sugerišu da je ono svakako manje od dobiti koja nastaje primenom intervencija. Kao najučestalije, izdvaja se vremensko izmeštanje kriminala i prostorna difuzija dobiti. Rezultati istraživanja ukazuju na to da difuzija dobiti prevazilazi izmeštanje. Istraživanja izmeštanja trgovine drogom i prostitucije pokazuju mnogo veću difuziju dobiti, nego što je to efekat izmeštanja. Pri planiranju intervencija situacione prevencije, preporučuje se predviđanje izmeštanja kriminala.

Ključne reči: situaciona prevencija, izmeštanje kriminala, difuzija dobiti

Izmeštanje kriminala je jedna od najranijih i najupornijih kritika situacione prevencije. U literaturi se kriminal koji posledično nastaje primenom preventivnih intervencija naziva „kriminal usled preveniranog kriminala“ (Barr & Pease, 1990). Veliku pažnju u akademskoj javnosti izmeštanje dobija nakon studije o samoubistvu gasom u Velikoj Britaniji (Clarke & Mayhew, 1988). Naime, šezdesetih godina samoubistva gasom su činila oko 40% od ukupno izvršenih samoubistava, zbog velike konce-

---

Marina Kovačević-Lepojević, Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Beograd (marina.lepojevic@gmail.com)

Vesna Žunić-Pavlović, Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Beograd

tracije smrtonosnog karbon monoksida. Kako bi se dobila jeftinija formula gasa, sedamdesetih godina njegova koncentracija je smanjena na nivo koji je bezopasan za ljudsko zdravlje. Očekivalo se izmeštanje u vezi sa načinom izvršenja samoubistva, s obzirom da se ono smatra visoko motivisanim činom. Naprotiv, broj samoubistava je smanjen sa 6000 1963. godine, na 3500 1975. godine, dok su samoubistva gasom smanjena sa 2500 na 23 samoubistva 1975. godine, što je bio dokaz da sprečavanje prilika za izvršenje, ne dovodi nužno do izmeštanja.

Sušтина izmeštanja je relociranje kriminala: sa jednog prostora – nameravano krivično delo se vrši na drugom mestu; u odnosu na vreme izvršenja – vrši se u neko drugo vreme; u odnosu na metu (žrtvu) – ne odustaje se od nameravanog krivičnog dela, ali se menja tip žrtve (mete); u odnosu na taktiku – krivično delo se vrši na neki drugi način i u odnosu na vrstu krivičnog dela (funkcionalno izmeštanje), pri čemu se odustaje od nameravanog krivičnog dela i tipa žrtve (Hakim & Rengert, 1981). Do podataka o navedenim tipovima izmeštanja kriminala dolazi se putem izveštavanja žrtava ili učinilaca o izvršenju dela. Međutim, autori prepoznaju još jedan tip izmeštanja – izmeštanje učinilaca, gde je zbog vrlo visoke nagrade lako regrutovati nove učinioce (Barr & Pease, 1990). Izmeštanje učinilaca se najčešće objašnjava na primeru trgovine drogom, pri čemu veliki profit objašnjava lako regrutovanje novih kurira.

Postavlja se pitanje, da li svaka intervencija nužno povlači izmeštanje. Kada se učinilac suoči sa preprekama u izvršenju dela, može se opredeliti da izvrši neko lakše krivično delo ili da svoje potrebe zadovolji u okviru zakonskih mogućnosti. Izmeštanje ne mora biti isključivo negativno, pa se pravi razlika između „dobročudnog i „zločudnog“ izmeštanja kriminala (Barr & Pease, 1990). Smatra se da je došlo do dobročudnog izmeštanja ukoliko je izvršeno lakše krivično delo ili isto delo, ali sa blažim posledicama po zajednicu. Na primer, krivično delo se vrši nad populacijom koja prethodno nije bila viktimizirana; u manje naseljenoj oblasti, sa manjom koncentracijom kriminala; u komercijalnim umesto privatnim objektima; skreće se pažnja sa dece, starih i drugih ranjivih kategorija stanovništva i drugo. Zločudno izmeštanje pretpostavlja vršenje težih dela od prvobitno nameravanih ili istih dela, ali sa težim posledicama.

Izmeštanje kriminala može imati tzv. bonus efekat u pogledu difuzije dobiti, koja predstavlja dobit bez uloženi resursa u pogledu mesta, vremena, ciljne populacije, krivičnih dela koja nisu bila obuhvaćena pro-

gramom. Na primer, zabeleženi su pozitivni efekti u blizini mesta gde su se intervencije sprovodile ili su one bile usmerene na jedno krivično delo, dok su izmereni rezultati u prevenciji drugih dela i slično. Difuzija dobiti u sebi sadrži dva mehanizma – zastrašivanje i obeshrabrivanje (Clarke & Weisburd, 1994). Efekti zastrašivanja su da učinilac precenjuje napore i mogućnosti policije i smatra da postoji mnogo veći rizik hapšenja, dok redukovanje očekivane nagrade koja nastaje usled primene intervencije dovodi do obeshrabrivanja. Medijska slika primene pojedinih intervencija, naročito u slučajevima kada su one usmerene na posebnu geografsku jedinicu, utiče na zastrašivanje potencijalnih prestupnika (Smith et al., 2002). Na taj način može se objasniti pojava pozitivnih efekata i pre početka realizacije programa.

Rezultati istraživanja pokazuju da su izmeštanje kriminala i difuzija dobiti ujednačeni, čak i u najrigoroznijim studijama. Istraživanje koje je rađeno na osnovu šest hiljada socijalnih opservacija u područjima primene intervencija i kontrolnim područjima, pokazalo je veću difuziju dobiti u odnosu na izmeštanje u slučajevima trgovine drogom i prostitucije (Weisburd et al., 2006). Različite situacione tehnike izazivaju izmeštanje u većoj ili manjoj meri. Na primer, utvrđivanje mete izaziva više izmeštanja nego kontrola pristupa (Hesseling, 1994). Evaluacione studije pružaju dokaze o difuziji dobiti usled primene intervencija formalnog nadzora, uspostavljanja pravila i drugo (Smith et al., 2002). Smatra se da pojedine intervencije, posebno one koje spadaju u kategoriju „tvrdih“, mogu isprovocirati učinioca da se više potruži i izvrši krivično delo u nekim drugim okolnostima (Wortly, 2001). Pored toga, izmeštanje zavisi i od nekih drugih faktora, poput motivacije i iskustava prestupnika, dostupnosti alternativnih žrtava i drugo. Kada je reč o učiniocima imovinskih krivičnih dela, pravi se razlika između onih koji nisu toliko posvećeni izvršenju dela, čine ih uz neke druge, često legitimne aktivnosti i kod kojih postoji mali rizik prostornog izmeštanja i onih kojima je to neka vrsta „posla“, koji vrše krađe uz visok nivo posvećenosti i fokusiranosti na specifična dobra (Brantingham & Brantingham, 1984; Barr & Pease, 1990).

Veliki broj evaluacionih studija ne sadrži podatke o izmeštanju kriminala, što za sobom povlači ozbiljna metodološka pitanja (Weisburg et al., 2006; Eck, 1993). Primetne su razlike u merenju izmeštanja od studije do studije, na primer da li je ono kratkoročno ili dugoročno (Hesseling, 1994). Neki autori sugerišu da se izmeštanje može blokirati učestalijom

primenom „mekih“ tehnika kojima se posredno i dugotrajnije utiče na potencijalne učinioce (Wortley, 2001). Na primer, ukoliko očekujemo da se patroliranje policije ne odrazi na prostorno izmeštanje maloletničkog kriminala i da se izbegne stigmatizacija i otpor prema policiji, potrebno je primeniti trening roditeljskih veština i strukturiranje aktivnosti paralelno sa pojačavanjem prirodnog i sekundarnog nadzora (Wisburd et al., 2009).

Izmeštanje kriminala se vrlo često uzima kao opravdanje za nedovoljnu primenu pojedinih situacionih intervencija. Međutim, istraživačke studije potvrđuju da ono nije nužno negativno, da dobit koja se ostvari primenom preventivnih intervencija i potencijalna difuzija dobiti prevazilaze izmereno izmeštanje. Zbog toga se preporučuje predviđanje izmeštanja pri dizajniranju intervencija i preduzimanje konkretnih koraka u cilju njegove redukcije.

LITERATURA

- Barr, R., & Pease, K. (1990). Crime placement, displacement and deflection. *Crime & Justice*, 12, 277-318.
- Clarke, R., & Mayhew, P. (1988). The British gas suicide story and its criminological implications. *Crime & Justice*, 10, 79-116.
- Clarke, R. V., & Weisburd, D. (1994). Diffusion of crime control benefits: observations on the reverse of displacement. In R. V. Clarke (Ed.), *Crime prevention studies* (pp. 165-182). Monsey: Criminal Justice Press.
- Eck, J. (1993). The treat of crime displacement. *Problem Solving Quarterly*, 6, 1-3.
- Hakim, S., & Rengert, G. F., (1981). *Crime spillover*. Thousand Oaks: Sage.
- Hesseling, R. (1994). Displacement: a review of the empirical literature. In R. V. Clarke (Ed.), *Crime prevention studies* (pp. 197-230). Monsey: Criminal Justice Press.
- Smith, M., Clarke, R., & Pease, K. (2002). Anticipatory benefits in crime prevention. *Crime Prevention Studies*, 13, 71-88.
- Weisburd, D., Wyckoff, L., Ready, J., Eck, J., Hinkle, J., & Gajewski, F. (2006). Does crime just move around the corner? A controlled study of spatial displacement and diffusion of crime control benefits. *Criminology*, 44, 549-591.
- Weisburd, D., Morris, N., & Groff, E. (2009). Hot spots of juvenile crime: a longitudinal study of arrest incidents at street segments in Seattle, Washington. *Journal of Quantitative Criminology*, 25, 443-467.
- Wortly, R. (2001). A classification of techniques for controlling situational precipitators of crime. *Security Journal*, 14, 63-82.

Marina Kovačević-Lepojević
Vesna Žunić-Pavlović

CRIME DISPLACEMENT – ACTION CRITICISM

Unintended consequences of the implemented interventions towards crime displacement involve relocation of crime to a different space, time, target (victim), tactics and crime type. The authors recognize benign and malign crime displacement. Benign crime displacement occurs when the displacement of crime is less serious or the same serious but less impactful for the community and malign displacement occurs when perpetrator commits more serious offenses, or the same or similar with more serious social consequences. Diffusion of benefits is bonus effect of crime displacement which involves two mechanisms: deterrence and discouragement. Results of the rare evaluation studies which involve data about crime displacement show that it's less that benefits achieved by the implementation of situational intervention. Research designed to identify crime displacement and diffusion of benefits detection, show that their effects are pretty much balanced. The most common is time crime displacement and space diffusion of benefits. Displacement of drug trafficking and prostitution is less than diffusion of benefits. The authors recommend prediction of crime displacement in designing the interventions.

Keywords: situational prevention, crime displacement, diffusion of benefits